

Novaja Gazetan valitut palat suomeksi

Venäjällä rehellinen journalisti on tänä päivänä paljon enemmän kuin pelkkä journalisti – ja juuri siksi valitettavan usein myös liian varhain kuollut journalisti. Tunnetuimman riippumattoman venäläisen sanomalehden *Novaja Gazetan* (NG) toimituksen seinällä Moskovassa taitaa tätä kirjoitettaessa, helmikuussa 2009, roikkuu surureunaisina valokuvina jo neljä väkivaltaisen kuoleman kokenutta lehden toimittajaa.

Lehden perustamiseen vuonna 1993 vaikutti merkittävästi Mihail Gorbatšov, joka on yhä NG:n suurimpia osakkeenomistajia. Osake-enemmistö on silti henkilökunnalla, siis toimittajilla itsellään, mikä on Venäjällä suhteellisen harvinaista ja takaa pitkälti riippumattomuuden. Paperilehti ilmestyy paitsi moskovalaisena versiona, myös Pietarissa ja eräissä muissa suurkaupungeissa yhteensä yli 300 000 kappaleen painoksena, mutta lukijoita sillä on taatusti moninkertainen määrä. Lehteä seurataan ja siteerataan tarkkaan myös ulkomailla ja sen asiapitoisia ja kriittisiä artikkeleita on käännetty monille kielille ja julkaistu eri maiden suurimmissa päivä- ja aikakauslehdissä.

Nyt *Novaja Gazetan* tutkiva journalismia on tarjolla myös Suomessa ja suomeksi. Sarjan hienoja yhteiskunnallisia pamfletteja julkaissut Into Kustannus Oy on nimittäin ryhtynyt toimittamaan *Novaja Gazetan* ”valitut palat” -versiota. Tänä vuonna on luvassa neljä suomenkielistä taskupokkaria. Kun lehti Moskovassa ilmestyy pari kertaa viikossa, valinnanvaraa on: NG ei ole mikään parin sivun *Pravda*, vaan yleensä tuhti tietopaketti.

Vuoden 2008 näytenumeroa ovat koostaneet NG:n puolelta toimituspäällikkö Nikolai Donskov ja lehden Nižni Novgorodin kolumnisti Oksana Tšelyševa,

jotka ovat myös itse kirjoittajia. Suomalaiselta puolelta mukana ovat mm. Jaana Airaksinen, Teemu Matinpuro ja Anu Lönnqvist. Lönnqvist on myös suomentanut suuren osan artikkeleista. Kieliasussa ei ole hänen eikä kenenkään muunkaan suomentajan osalta suurempaa moittimista, vaikka kaikkia artikkeleita ei ole käännettykään venäjistä. Näytenumeron toimittamisessa on ollut keskeisenä tavoitteena niputtaa nimenomaan suomalaislukijaa kiinnostavia artikkeleita; jotkut jutut on kirjoitettu ja tarkoitettukin juuri Suomi-numeroon.

Ensimmäisen numeron perusteella suomenkielistä *Novaja Gazeta* voi tietyn varauksin kehua. Ensinnäkin se paikkaa aukkoja tarjoamalla päivälehtien pika-uutiskelaukseen vankkaa taustatietoa Venäjistä. Toiseksi tämä tieto on pääsääntöisesti kriittistä ja tutkittua faktaa, korkeatasoista journalismia. Ja kolmanneksi: jos myös jatkossa keskitytään tiettyyn/tiettyihin keskeisiin Venäjä-teemoihin, NG:n pokkareista voi tulla idäntutkijoiden himottu keräilykohde.

Näytenumeron pääteemana on löyhästi ottaen venäläinen nationalismi, rasismi sekä Kaukasuksen konfliktit. Käsitellyssä ovat myös Pietarin arkkitehtuurin pilvenpiirtäjäkummaiset, öljy-

dollarien hupeneminen ja pääoman katoaminen Venäjältä sekä ”kevennyksenä” rock-yhtye Televizorin keulahahmon – Mihail Borzykinin – yhteiskuntakriittinen haastattelu, jossa on pääosin kysymys myös Kaukasuksesta. Lisäksi toisinajattelijat Andrei Saharov ja Aleksandr Solženitsyn saavat hieman tavanomaisesta poikkeavat esittelyt. Oksana Tšelyševan artikkeli Saharovin perintö käsittelee samalla venäläistä ydinvoiman vastaista liikettä – ja Aleksandr Mnatskanjanin ”Solženitsynin paluu ja kuolema” on hyvin kriittinen henkilökuvavaistikään kuolleesta toisinajattelun ”ortodoksipatriarkasta” ja tämän viime vuosikymmenten Venäjä-kuvasta.

NG:n suomenkielistä valikoitujen palojen versiota vaivaa silti turha sirpaleisuus: ensimmäiseen lehteen on ympätty mukaan (aina pakollista?) Artemi Troitskia sekä outo ja nopeasti vanheneva lehdistökatsaus muista venäläislehdistä ja uutistoimistojen annista. Myös mainokset – jotka lienee pakko hyväksyä? – ärsyttävät, vaikka suurimmaksi osaksi Venäjä-aiheeseen liittyvätkin. Sirpaleosaston positiivista puolta edustaa Juri Rostin valokuvasarja ”Kuvia Venäjältä”. Henkilökuvat ovat komeita ja niihin liittyvät tekstit ovat samalla erilaista, pysäytetyn hetken elämäntarina-journalismia.

Pentti Stranius

Viro ennen ja jälkeen 1949

Sofi Oksanen: *Puhdistus*. Helsinki:WSOY, 2008. 381 s.

Sofi Oksanen (s. 1977) osaa hankkia, käyttää ja yhdistellä kaunokirjailuun tarvittavaa taustamateriaalia miltei kokeneen tutkijan lailla. Hän on myös kielellisesti ilmiselvä kirjallinen lahjakkuus, ja kolmas romaani *Puhdistus* on

siksi monien palkintojensa väärti. Rehellisyden nimissä se olisi ansainnut suitsuttamisen ohella järjellistä kritiikkiäkin, jollainen kuuluu mielestäni itsestään selvänä perinpohjaiseen kirjallisuusarviointiin. Ihme, että näin ei ole tapahtunut, koska uskon pätevän kriitikon – esimerkiksi Pekka Tarkan? – löytävän *Puhdis-*

tuksesta myös miinusmerkkistä sanottavaa.

Henkilönä Sofi Oksanen on suojannut itsensä taitavasti maskinsa taakse, mikä on myös perusteltua: yksityisyys säilyy, kun ulkokuori hätkähdyttää tarpeeksi. Kukaan ei katso suoraan sieluun ja rauhaa ja yksinäisyyttä vaativalle kirjoitustyölle järjestyä aikaa. Melkein toivoisi: päästäkö ihmeessä kirjailija jos pois mediayllytyksestä! Suomi on nimittäin saanut Oksasessa Viron historiaa ja viime vuosikymmenten murrosta henkilökohtaisesti ja syvällisesti ymmärtävän tulkitsijan, onhan kirjailija äidin puolelta myös virolaistaustainen.

Tartuin *Puhdistukseen* tietyin ennako-odotuksin. En ollut aikaisemmin lukenut yhtäkään riviä Sofi Oksasta, en edes hänen haastattelujaan. Niinpä oletin avaavani jonkinlaisen modernin kielikuvin etenevän ja sisällöltään hyvin kansallismielisen Viro-eeoksen – rakkaustarinan, jossa metsäveljet ovat pyhiä sankareita ja puna-armeijalaiset raakalaisraiskaajia. Muistan samanlaisen tunteen yli 30 vuoden takaa ryhtyessäni vastahakoisesti lukemaan Hannu Salaman *Sinä näkijä missä tekijä* -romania: olinhan mielessäni, 1970-luvulla, piirtänyt kuvan moitteettomista suomalaisen vastarintaryhmän sankareista, joiden kurinalaiseen toimintaan sotavuosina eivät mitkään naisseikkailut tai seksi tietenkään kuuluneet.

Vertaus Salaman teokseen – erääseen parhaista Suomessa koskaan kirjoitetuista romaaneista – ei ole ihan sattuma, koska myös Oksasen teoksen kattavia teemoja ovat yli sukupolvien ulottuva salailu, lähimmäisten pettäminen, sukupuolten väliset suhteet, naisten hyväksikäyttö ja väkivallan jatkuva uhka. Molemmat romaanit ovat myös kaikessa pysähtyneessä tapahtumattomuudessaan äärimmäisen toimivia ja suggestiivisia kaunokirjallisia

salapoliisikertomuksia, joissa juonta ja ihmissuhteita keritään auki dramaattisesti etenevin kääntein. Ja molemmissa teoksissa taustana on vahvasti ideologisoitunut, politisoitunut ja jakautunut maailma, eripurainen ihmisyyhteisö. Erojakin on toki paljon – jo siinä, että Salama kuvaa pääosin miehisen uhon ja tuhon maailmaa, kun taas Oksasen näkökulma on pitkään vaiettu naisen kokemus yhteiskunnallisesta kriisistä, iholle tulevasta väkivallasta.

En pitäisi *Puhdistusta* puhtaasti poliittisena Viron lähihistoriana, koska se ei tee oikeutta sille upealle kaunokirjalliselle tyylille, jonka Sofi Oksanen on kehittänyt. Mielenkiintoinen ajatusyhtymä: joutuessani kirjan juonen lumoihin kuvittelin moiseen otteeseen lukevani jotakin menneen maailman maaseutu-proosaa. Paikka paikoin Oksasen arkielämän välähdykset lähenevät tarkkuudessaan venäläisiä klassikkokuvaus- ja ajoittain tarina etenee liiankin elokuvallisesti. Tämä lienee ymmärrettävää, koska *Puhdistus*-niminen näytelmä on kirjoitettu ennen romaania, vuonna 2007. Olisiko Oksanen siis sittenkin hätäillyt romaaninsa kanssa? Miksi kukaan ei ole kiinnittänyt huomiota paikka paikoin kiusaavaan katkelmallisuuteen? Hyvä kerronta pätkii turhaan – kuin elokuvaleikkaus? Pikkuseikka? Ehkä – lähes varmaa kuitenkin on, että tarinasta tehdään vielä elokuvasarjoitus.

Puhdistus on ennen muuta kahden naisen tarina, sukupolvien tarina, jossa mennyt aika kiertyy ja kertaantuu nykyhetkeen. Päähenkilöt – ikäloppu Aliide Truu ja parikymppinen Zara – kohtaavat kuin sattumalta Aliiden pihamaalla, pikku kylässä Länsi-Virossa. Aliide pakenee tukahdutettuja muistoja, joissa metsäveljillä, puoluepampuilla ja NKVD-Lavrenti Berijan haamulla ja harastuksilla on osansa. Zara, ihmiskaupan uhri, on juuri päässyt

karkuun mafian kynsistä ja myös hänen tarinassaan Lavrenti-nimisellä rikollispomolla on roolinsa. Molemmat Lavrentit ovat tietenkin virallisessa elämässään hyviä ja rakastavia perheenisiä, joilla on kammottavana naisvihana ja raakana seksuaalisena väkivaltana purkautuvat paheensa: he ja heidän pikku adjutanttinsa ovat tottuneet käskemään ja polkemaan jalkoihinsa erityisesti heikot ja viattomat toisinajattelijat ylevien aatteiden, vallan tai rahan nimissä. Vahvathan panevat vastaan, Virossakin; he ovat ovelia, hallitsevat poliittisen skitsofreniapelin tai karkaavat metsiin suunnittelemaan sabotaasia.

Puhdistuksen historiallisena kulminaatiopisteenä toimivat 60 vuoden takaiset tositaapahtumat: vuoden 1949 maaliskuu, jolloin virolaisten suuret kyyditykset Äiti-Venäjälle alkoivat. Kyyditykset jakoivat paitsi venäläisiä ja virolaisia, myös virolaisperheitä, sukuja ja kyläyhteisöjä ja tuottivat kuolemaa, vihaa ja loputtomia rai- loja ihmissuhteisiin esimerkiksi ilmiantojen myötä. Enempää ei teoksen taustasta voikaan kertoa paljastamatta juonikuviota.

Sofi Oksanen on vahva ihmiskuvaaja, eri sukupolvienkin tulkki. Myös arjen pikkuseikat ovat nautittavasti esillä – tulee tunne, että elää pienessä virolaismökissä arkihuolien, katkerien muistojen ja jatkuvan sadonkorjuun, kurkku- ja vadelmapurkkien keskellä. Dokumentaarinen osuus ei aina ole niinkään kohdallaan, ja erityisesti kirjan viimeisten sivujen päiväkirjamerkinnot ja salaiset raportit tuntuvat päälle liimatun turhilta kaunokirjallisuuden kokonaisuudessa. Juuri niistä jää hivenen vaikutelmaa siitä poliittisesta tarkoituksenmukaisuudesta, jonka kirjailija muuten välttää niin tyyllisesti kuin sisällöllisesti.

Mutta *Puhdistus* on puutteineenkin ilman muuta Suuri Romaani, Sofi Oksanen ansaittu

läpimurto. Mielestäni se on kai-
ken lisäksi juuri sellaista Viroon
sijoittuvaa kaunokirjallisuutta,
jota pitää ja sopii Suomessa lukea

ennakkoluulottomasti, avoimin
silmin ja sydämin.

Pentti Stranius

Stalinin vaihtoehdot

**A.O. Tšubarjan: *Kanun tra-
gedii: Stalin i meždunarodnyi
krizis. Sentjabr 1939–ijun 1941
goda. Moskva: RAN, 2008.
476 s.***

Kommunismien romahduksen
ja Neuvostoliiton hajoamisen
jälkeen venäläinen historian-
tutkimus pääsi vapautumaan
vuosikymmenien ideologisesta
ja byrokraattisesta painolastista
ja tutkimuksella on alettu täyttää
historian tyhjiä aukkoja. Yksi
merkittävimmistä aukoista on
ollut Stalinin politiikka vuosina
1939–1941 eli periodi Molo-
tov-Ribbentropin sopimuksesta
Hitlerin Neuvostoliittoon hyök-
käykseen asti.

Tämän aukon täyttää suoma-
laisten historioitsijoiden hyvin
tuntema Venäjän Tiedeakate-
mian historian osaston johtaja,
akateemikko A.O. Tšubarjan
uudella tutkimuksellaan, joka
perustuu Neuvostoliittolaisiin ja
kansainvälisiin arkistolähteisiin
ja laajaan kansainväliseen kir-
jallisuuteen. Suomea koskevasta
kirjallisuudesta mainittakoon
Max Jakobsonin ja Timo Vihavai-
sen tutkimukset sekä suomalais-
venäläiset talvisotaa käsittelevät
yhteisjulkaisut. Viimemainittujen
kirjoittamaisen tekijä on myös itse
osallistunut.

Tutkimuksen johdannossa
Tšubarjan valittaa neuvostolähteiden
vähäisyyttä. Hänen mukaansa
tärkeimmät päätöksen tehtiin
Stalinin, Molotovin, Berijan,
Ždanovin ja Dimitrovin pienessä
piirissä eikä päätöksistä ole jätetty
dokumentteja. Molotov-Ribben-
tropin sopimukseen johtaneita
ratkaisuvia dokumentteja ei ole
presidentin, puolueen ja sen

keskuskomitean politbyroon,
turvallisuspalvelun tai ulkomi-
nisteriön arkistoissa. Kirjoittaja
arvosteleekin ankarasti Neuvos-
toliiton arkistointikäytäntöä. Sen
lisäksi hän osoittaa vakuuttavasti
Neuvostoliiton tietoisesti valeh-
delleen vuosikymmeniä kiel-
tämällä Molotov-Ribbentropin
sopimuksen salaisen lisäpöytä-
kirjan olemassaolon ja Katynissa
tapahtuneet puolalaisupseerien
murhat. Kirjoittaja pohtii myös
historiantutkimuksen objektiiviu-
suutta siltä kannalta kuin histo-
rian myöhempi kulku vaikuttaa
tutkijan ja lukevan yleisön näke-
myksiin. Olisi aina muistettava ti-
lanne ja ajankohta, jossa päättäjät,
kuten Stalin ja Hitler, toimivat.
Pohdintansa lopuksi Tšubarjan
toteaa, ettei katso olevansa ainoa
oikean ja viimeisen sanan lausuja
tutkimastaan historian jaksosta.
Aina voidaan löytää uusia do-
kumentteja ja tutkimuksellisia
näkökulmia.

Teos jakaantuu selväpiirteisesti
kahteen osaan. Ensimmäisen osan
nimi on ”Moskovan politiikan
uudet tavoitteet ja tienviittojen
vaihto”. Toisen osan kirjoittaja on
nimennyt ”Toiveita ja pettymyk-
siä. Saksa tiukentaa kurssiaan.
Stalin valinnan edessä”. Ensim-
mäisessä osassa tarkastellaan
Molotov-Ribbentropin sopimuk-
sen syntyä ja sopimuksen seura-
uksia Puolalle, Baltian maille ja
Suomelle. Lopuksi tarkastelun
kohteena on sopimusta seurannut
Neuvostoliiton sisäpolitiikan ja
propagandan muutos.

Kirjoittaja toteaa sopimuksen
merkinneen uutta geopoliittista
tilannetta. Hän ei entiseen neu-
vostotyylisiin väittä sopimuksen
olleen välttämätön Neuvostoliit-

ton valmistautumiselle tulevaan
sotaan. Tšubarjanille on selvää,
että Stalin lähimpiineen piti
Englantia ja Ranskaa Neuvos-
toliiton pahimpina vihollisina.
Sopimuksen avulla Stalin halu-
sikin vapauttaa Hitlerin kahden
rintamansodan uhkasta ja työn-
tää Hitlerin aggression länteen.
Kaukaisempina tavoitteena oli
hyötyä Saksan sodasta Ranskaa
ja Englantia vastaan. Pitkällises-
sä sodassa kapitalistiset valtiot
uuvuttaisivat toisensa ja neu-
vostoideologia leviäisi nopeasti
raunioituneeseen Eurooppaan.
Vuoden 1939 näkökulmasta toive
oli varsin realistinen, sillä tuolloin
Ranskan armeija oli Saksan ase-
voimia suurempi ja sitä pidettiin
paremmin varustettuna. Vasta
Ranskan nopea kukistuminen
hautasi nuo toiveet.

Molotov-Ribbentropin sopi-
muksen seurauksia Puolalle ja
Baltian maille on tutkittu run-
saasti eikä kirjoittaja tuo asiaan
merkittävää uutta tietoa, ellei
sellaisena pidetä Neuvostoliiton
turvallisuuselinten ja vakoilun
tarkastelua Romaniassa ja Baltias-
sa. Tšubarjan myöntää etupiirija-
on merkinneen Puolan neljättä
rikollista jakoa, joskin hän näkee
lieventävänä seikkana sen, että
Neuvostoliittoon liitetyt alueet
olivat ukrainalaisten ja valkove-
näläisten asuttamia. Sopimuksen
nojalla palautettiin vanha heimo-
ja kansayhteys.

Talvisodalle kirjoittaja omistaa
oman lukunsa. Hänen mukaansa
Neuvostojohto käsitteli Suomea
Baltian maiden tapaan. Pienten
valtioiden tuli alistua suurvalta
Neuvostoliiton turvallisuusvaa-
timuksille. Baltian maiden suos-
tuttua vaatimuksiin Stalin lähipi-
reineen katsoi Suomen seuraavan
tuota ”järkevää” linjaa. Suomen
vastarinta ja varsinkin sen kovuus
yllätti sekä poliittisen ja sotilaa-
lisen johdon. Vaikka Moskova
saavutti tavoitteensa laajentaa
Leningradin turvallisuusvyöhy-
kettä, Tšubarjan katsoo talvisodan